

Ammattikasvatuksen didaktikka — siitä puhe mistä puute

Ammatillisen koulutuksemme toistaiseksi laajin uudistus, keskiasteen koulunuudistus, on parasta aikaa toteutumassa. Myös vireillä olevassa aikuiskoulutuksen kehittämistyössä ammatillista koulutusta on pidetty yhtenä painopistealueena. Uudistusten ollessa jo varsin pitkällä, on julkisuudessa esitetty myös muutamia puheenvuoroja ammentikasvatuksen didaktikasta ja ammatinopetuksen didaktisista erityispiirteistä. Ammentikasvatuksen uudistamisen ja kehittämisen kannalta ammentikasvatuksen didaktikkaa on epäilemättä avainkysymys. Valitettavasti didaktikasta esitetyt teoreettiset puheenvuorot tuovat teoreettisen näkemyksen sijasta esille tuon opetusalan didaktista erityisluonnetta koskevan tiedon lähes täydellisen puuttumisen.

Matti Suonperä julkaisi viime vuonna kirjan ammentikasvatuksen didaktikan perusteista. Tuon otsikon mukaista kirjaa maassamme kipeästi tarvittiinkin — ja tarvitaan edelleen, sillä Suonperällä ei ole ammentikasvatuksesta ja sen didaktikasta mitään sanottavaa. Kirja on nimenomaan yleisen didaktikan esitys, jossa ammentikasvatus esiintyy nimen ja joidenkin esimerkkien lisäksi vain 5 sivua (239:stä) käsiteltävässä jaksossa: ammentikasvatuksen didaktiset erityispiirteet. Käsitteitä työ ja amment ei kirjassa käsitellä.

Suonperän mukaan ammentikasvatuksen didaktisia erityispiirteitä ovat

- opetuksen sisältöjen ja oppilasryhmien heterogeenisyys
- se, että opetus koskee sekä nuoria että aikuisia
- teoriaopetuksen ja työnopetuksen nivelämisen ongelmallisuus
- taitojen kehittämisen tärkeys
- teorian ja käytännön yhdistäminen sekä työsuorituksen luonteenomaisimpien piirteiden havainnollistaminen

Näiden lisäksi hän esittää koko joukon muitakin näkökohtia ammentopetuksen erityisongelmista. Suonperän analyysin heikkous on siinä, että hänen kuvaamansa didaktiset ongelmat ovat varsin yleisiä. Itse asiassa hän ei tuo esiin mitään todella olennaista, ammentopetuksen merkittäväällä tavalla muusta opetuksesta erottavaa ominaisuutta. Samoja ongelmia, joita Suonperä pitää ammentikasvatukselle tyypillisinä, esiintyy lähes kaikessa opetuksessa ja aivan yhtä hyvin esim. musiikin, urheilun, kuvaamataidon ja käsityön opettamisessa, jolla ei tarvitse olla mitään tekemistä ammentin harjoittamisen kanssa.

Jorma Ekola puuttui samaan kysymykseen Kasvatuslehden numerossa 5/80 julkaisemassaan artikkelissa (Ammattiin kasvattamisen di-

daktisesta omaleimaisuudesta ja ongelmista). Hän toteaa ammattikasvatuksen didaktiikkaa koskevan tiedon niukkuuden ja pyrkii omalta osaltaan määrittelemään ammattikasvatuksen didaktisia erityispiirteitä. Kovin yllättävästi, esitettyään ensin ammattitaidon laaja-alaisuuden sekä kehittävän opetuksen vaatimuksen, Ekola päätyi määrittelemään ammattikasvatuksen motoristen taitojen opettamiseksi. Hurja näkemys aikana, jolloin teollisuus useilla aloilla juuri valmistautuu siirtymään yhä laajemmin automaatioon! Onko edes käsityössä ammattillinen kasvatus ilman muuta rinnastettavissa mihin tahansa muuhun motoristen taitojen opettamiseen? Eikö ”motoristen suoritusten” ammatillisesta luonteesta johdu kasvatuksen ja opetuksen kannalta mitään?

Suonperän ja Ekolan ongelma on nähdäkseen siinä, että he yrittävät eritellä ammattikasvatuksen didaktisia erityispiirteitä erittelemättä lainkaan, mitä ammatillinen työ ja ammatti ovat. Näin he tuovat ammattikasvatuksen kannalta olennaisen tiedon sijasta esiin vain irrallisia, paljolti epäolennaisia huomioita nykyisen ammattiopetuksen toteutuksesta ja siinä ilmenevistä ongelmista. Tällaisen tiedon varassa ei ammattikasvatusta viedä eteenpäin.

Olli Rätty pyrkii kirjassaan Työ ja ammatillinen koulutus lähestymään kysymystä työn ja ammattien suunnasta. Valitettavasti hänenkin kirjassaan näiden käsittely jää hajanaisen, sanakirjamaisen termin esittelyn tasolle. Tieteellisesti painavaa keskustelua työn ja ammattien teoriasta ei keskiasteen koulunuudistuksen yhteydessä juuri ole käyty. Syykin on melko selvä. Suomessa kun työpsykologiaa ja työn ja ammattien sosiologiaa ei juuri tutkita.

Ammattikasvatuksen didaktisten erityispiirteiden määrittely ja ammattikasvatuksen didaktiikan merkittävä kehittäminen voi perustua vain kunnolliseen analyysiin ammatista työn yhteiskunnallisena toteuttamismuotona, ammattirakenteen ja ammattien sisällön kehittymisestä, ammattipätevyuden yhteiskunnallisista ja yksilöpsykologisista edellytyksistä sekä työtoiminnan psyykkisistä erityispiirteistä. Olennaista työtoiminnassa ei ole henkisen ja ruumiillisen, teorian ja käytännön suhteen ongelma. Se kuuluu kaikkeen opetukseen. Olennaista on työtoiminnan tarkoitus ja siihen liittyen sen edellyttämä tavoitteisuus ja pitkäjänteinen tahdonalainen tehtävän suorittaminen. Työtoiminnan tehtäväluonteen määräytymisen tavoitteesta ja toiminnan ehdoista leimaa sekä toiminnan kognitiivista että motivaationaalista psyykkistä säätelyä. Työtoiminnan ammatillinen, yhteiskunnallinen luonne mer-

kitsee sitä, etteivät toimintaa ohjaa ensisijassa yksilölliset tavoitteet ja motiivit. Työ tähtää yhteiskunnallisesti hyödyllisen tuotoksen aikaansaamiseen monien henkilöiden työnjaollisen yhteistoiminnan tuloksena (Hacker 1978). Miten hyvin ja vastuullisesti työntekijä oman paikkansa organisaatiossa täyttää, riippuu paljolti tämän saamasta ammatillisesta kasvatuksesta. Sen laatu puolestaan heijastaa kasvattajien tietoa ja näkemystä työstä ja ammateista.

Ammattirakenteessa ja ammattien sisällössä tapahtuu tällä hetkellä olennaisia muutoksia, joissa on osoitettavissa myös yleisiä, useille ammattiteille ja ammattialoille yhteisiä kehityspiirteitä. Tärkein näistä on epäilemättä useilla aloilla tapahtuva teoreettisen tiedon merkityksen kasvu (Toikka 1981). Jotta keskiasteen uudistettu ammattikoulutus ja tuleva ammatillinen aikuiskoulutus ei kouluttaisi työntekijöitä entisiin ammatteihin vanhoihin kvalifikaatioin, tarvittaisiin kipeästi ammattien ja kvalifikaatioiden tutkimusta. Voi ihmetellä, miten paljon meillä käytetään varoja ammatilliseen koulutukseen ja miten vähän sen varmistamiseen, että tuo koulutus olisi nyt ja tulevaisuudessa todella korkeatasoista. Onko meillä todella varaa olla ilman ammattikasvatuksen didaktiikkaa ja sen edellyttämää työpsykologiaa sekä ammatti- ja kvalifikaatiotutkimusta?

Lähteet:

- Ekola, J. 1980. Ammattiin kasvattamisen didaktisesta omaleimaisuudesta ja erityispiirteistä. Kasvatus 5/80.
- Hacker, Winfried, 1978. Allgemeine Arbeits- und Ingonieurpsychologie. Psychische Struktur und Regulation von Arbeitstätigkeiten. Berlin VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften.
- Rätty, Olli. 1979. Työ ja ammatillinen koulutus. Espoo. Weilin + Göös.
- Suonperä, Matti. 1980. Ammattikasvatuksen didaktiikan perusteet. Helsinki. Otava.
- Toikka, Kari. 1981. Kvalifikaation käsitteestä ja kehitysvaihtoehdoista. Opetusmoniste. Valtion koulutuskeskus. Helsinki.

Jaakko Virkkunen